

■ Меркаванне

ДАЎ НАМ ХЛЕБ

А што, калі б Скарыны не было?..

Для кожнага з нас постаць Францыска Скарыны і тое, што ён зрабіў, значаць штосьці сваё. Хтосьці захапляецца яго прадмовамі, іншы натхняецца біяграфіяй першадрукара, некаторыя бывалі ў тых жа, што і ён, мясцінах. Ёсць і такія, хто думае, нібыта з Францыскам ніяк не звязаны... Аднак насамрэч гэта асоба моцна паўплывала на нашу культуру, на лад жыцця.

...Часам хочацца пагуляць у антыўтопію і падумаць, а што было б, калі б Скарына не зрабіў таго, што ён зрабіў? Што было б, калі б Францыск усё жыццё быў заняты нейкай іншай справай, напрыклад лекарствам? Як бы тады развілася наша гісторыя?.. Спробу асэнсавання нашага мінулага, пачынаючы з 500-гадовай даўніны, — са Скарынам і без яго — мы зрабілі разам са знакамі даследчыкамі, людзьмі сапраўды апантанымі першадрукаром!

«Галоўны фэгатыст» краіны, дырыжор, складальнік музычнай праграмы да 500-годдзя беларускай Бібліі з прысвячэннем Францыску Скарыну, Аляксей ФРАЛЮЎ:

— Скарына падарыў беларусам кнігу, галоўную кнігу! Для мяне гэта найважнейшая асоба ў нашай культуры за 1000 гадоў! Каб не было нічога і нікога яшчэ ў беларускай гісторыі, а быў толькі ён — ужо можна было б сказаць, што беларускі народ «быў, ёсць, будзе»!

Скарына — найпрыгажэйшы рэнесансны партал у нашу гісторыю, глядзячы праз які сучаснаму беларусу ўжо ня трэба мучыцца комплексамі «непаўнаважнасці». Ён — высокі партал у свет перадавога еўрапейскага Рэнесансу — у культуры, навуцы, усёй свядомасці. Наш герой — велічны партал у духоўнае, адукаванае, прагрэсіўнае (не фармальнае) хрысціянства, у біблейскую, у саму Біблію на зразумелай ужо, блізкай роднай мове.

Скарына — гэта наш манументальны культурны мост паміж Полацкам і Вільняй з аднаго боку і Кракавам ды Прагай, Падуяй ды Венецыяй з другога, паміж Беларуссю і Захадам.

Памятаю, завяршаючы год Агінскага, наша вялікая культурная дэлегацыя з Беларусі разам з ансамблем салістаў «Вытокі» ехала ў Фларэнцыю. Па дарозе мы не маглі абмінуць славетную Падуя... Тады як уся група ўжо выйшла з той самай залы, дзе Скарына абараняўся як двойчы доктар Падуанскага ўніверсітэта, нам з калегамі па ансамблі, дзеля нейкай асаблівай павагі, дазволілі застацца і пасядзець на тых самых легендарных месцах і нават там сфатаграфаваліся...

Што, каб Скарыны не было б? Да XVI стагоддзя ў нас мелася б тая ж старажытная культура, сярэднявечная гісторыя, гатычнае мастацтва. А вось Рэнесанс ужо быў бы не такі... Неба стала б іншым, каб на ім раптам знікла самая яркая зорка галактыкі!.. А пазнейшыя творцы наступных эпох не мелі б такой апоры, такога арыенціра, такой «пуцяводнай зоркі», як «сонца маладзіковае»!

Прафесар, пісьменнік, даследчык дзейнасці Скарыны Адам МАЛЬДЗІС:

— Калі б Скарына не даў беларускаму народу на яго старабеларускай мове кнігі — гэта ўсё адно як не даць хлеб чалавеку! Мы апырэдзілі многіх і чацвёртымі ў свеце атрымалі Біблію на нацыянальнай мове.

Пару гадоў таму ў Парыжы я ўдзельнічаў у канферэнцыі ЮНЕСКА, якую праводзіў Іран (ужываюць арабскі алфавіт). І вось для іх самай вялікай сенсачнай было, калі я дастаў адну з кніг, выдадзеную ў нас, дзе пад адной вокладкай надрукавана Біблія на беларускай мове, але напісаная арабскай вяззю, а ўнізе — па-беларуску. За аль-кітабы мне прапаноўвалі надзвычай вялікія грошы, але я не змог іх прадаць.

Калі б Скарына не выдаў Біблію ў свой час, мы б дагэтуль жылі ў паганстве. Лёс чалавечы развіваецца так, што цяжка сказаць, што было б. Пэўна ж, было б дрэнна. Бо чым бліжэй чалавецтва ведала Слова Божае, тым яму было лепей. Калі Слова Божае патрэбна чалавеку, а ён яго не ведае, то, значыць, ён не спасцігнуў і пэўную ісціну...

Паэт, аўтар кнігі перастваральных прадмоў Скарыны «Маім найбольшае самі» Алесь РАЗАНАЎ:

— Скарына прамаўляе да нас з глыбіні стагоддзяў, ён над палітыкай, над эканомікай, над канфесіямі, над падзеламі на творчыя саюзы, над асабовымі стасункамі. За гэтыя вякі шмат змянілася, шмат адбылося, але таму, што ён сказаў сваё слова, мы гаворым з ім, уваходзім з ім у размову.

Я пачаў чытаць Скарыну — яго прадмовы і пасляслоўі, — і тэксты пачалі адгукацца. У іх нешта было — яны гаварылі, прамаўлялі, адгукаліся, у іх была паэзія. Калі пільна ўчытвацца ў прадмову да «Псалтыра», першай кнігі, з якой Скарына пачынаў выдавецкую дзейнасць, то словы там суадгукаюцца, аб'яўляюцца, нават пяюцца. Вазьміце які-небудзь пасаж з прадмовы да Псалтыра, складзіце гэтыя радкі ў слупок — і выявіцца верш...

У сваёй творчасці я выйшаў за межы сілаба-танічнай сістэмы вершаскладання, знадворнае не закланяла ўнутраны змест, а ўнутраны змест Скарынавых прадмоў паэтычны. Адчуў гэта, заўважыў, захапіўся і недзе ў сярэдзіне 1980-х гадоў пачаў пераствараць іх на сучасную беларускую мову... А сёлета вынікам працы стала кніга «Маім найбольшае самі».

Ёсць законы фізічныя і надфізічныя, а чалавек — не толькі цела, а яшчэ нешта, што не менш істотна за само цела, — душа, дух і нават сам Бог... Ведаць, разумець — гэта мала, трэба, каб веды пераходзілі ў веру. Веды і вера блізкія, але ў веры свеціцца наступнасць. Наступнасць — гэта выйсце з сябе. Ведаў недастаткова, патрэбна нешта яшчэ, каб увайсці ў наступнасць, і Скарына гаворыць пра гэта неабходныя словы — мякка, разважна, далікатна, як настаўнік. Пераказвае вядомае альбо пачуае, звезданае, прачытанае — але робіць

гэта на новым узроўні, мае адметную інтанацыю. Справа асветніцтва мусіць доўжыцца, набываць новае аблічча і новыя выяўленні. Скарына падыходзіў да боскіх ісцін — і цяпер мы падыходзім да Скарыны.

Мы жывём у пераломным часе і маем патрэбу ў вяршынях, куды скіроўвацца душою, бо калі не зможам узняцца, то і не выканаем нейкай сваёй ролі, дзеля якой пакліканьня ў гэты свет.

Аўтар кнігі «Залаты век Беларусі», пастар царквы «Ян Прадвеснік» Антоній БОКУН:

— Напачатку я вельмі скептычна ставіўся не тое каб да культуры Скарыны, але да прыўзнясення гэтай асобы. Але чым больш сутыкаўся з вынікамі яго працы (асабліва апошняя 20 гадоў, робячы ўласныя пераклады Бібліі), уражваўся веліччу асобы. Бо ён зрабіў тытанічную працу, арганізаваўшы пераклад Бібліі і выданне біблейных кніг. Нават на сённяшні дзень гэта даволі няпростая праца, якая патрабуе вялікіх як часавых, так і матэрыяльных рэсурсаў. Тое, што зрабіў Скарына 500 гадоў таму — сапраўды тытанічны ўчынак.

Гаворачы пра Францыска, цяжка сказаць штосьці большае за тое, чаго ён насамрэч варты. Ад усякай працы ёсць карысць. Акурат прыклад Скарыны паказвае, што з цягам часу яна набывае ўсё большае і большае значэнне. Калі ты робіш правільныя рэчы, гэта абавязкова прынясе плён — можа, не такі, як ты чакаў, не тады, калі ты чакаў, але вынік будзе...

У свой час я патрапіў у кавярню «У Францыска». І там на ўваходзе сустрэў Францыска Скарыну, які сядзеў і ці то пісаў, ці то чытаў нешта. Для мяне гэта было вельмі нечакана. Дзе-дзе, а ў рэстаране не думаў з ім перасячыся!.. Я бачыў Францыска на фрэсках, на мазаіках, ва ўніверсітэтах, на помніках. А такая сустрэча стала прыемнай нечаканасцю! Ён убачыўся мне як чалавек, а не як помнік...

Скарына зрабіў дзве важныя рэчы: пераклаў Біблію і надрукаваў яе. Уся гісторыя сведчыць, што гэта немагчыма зрабіць аднаму чалавеку. Мусілі быць аднадумцы, якія падтрымлівалі і дапамагалі яму. Таму можна сказаць, што, калі б гэтага не зрабіў Скарына, то, напэўна, штосьці падобнае зрабіў бы нехта іншы, пазней на 10, 20 гадоў. У той жа час менавіта ён пачаў новую эпоху — тое, што называецца «Залаты век Беларусі». Значную ролю ў тым, што XVI стагоддзе атрымала найбольшы росквіт за ўсю нашу гісторыю, адыграла распаўсюджванне Слова Божага. Інакш гэтае стагоддзе зусім згубіла б свой бляск.

З аднаго боку, гэта мог бы зрабіць хтосьці іншы, але з іншага, яно магло і не адбыцца. Я са свайго вопыту ведаю, што часам адчуваеш, нібы час настаў і нехта мусіць зрабіць пэўную рэч... Але гэта залежыць і ад канкрэтнага чалавека. Здараецца, ёсць патрэба, а няма таго, хто яе выканае. Могуць праходзіць гады... У памерах стагоддзяў яно, верагодна, і адбудзецца. Аднак цэлыя дзесяцігоддзі можа заставацца нявыкананым... Калі няма чалавека, які скажа: «Вось я — і я зраблю».

У гэтым сэнсе Скарына — вялікі прыклад для нас. Як таго, хто адгукнуўся і прысвяціў жыццё вялікай справе.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ. nina@zviazda.by

■ Фотафакт

ТУЗІН МОЦНЫХ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі ўзнагародзілі 12 пераможцаў конкурсу «Скарынавай душой узлашчанае слова», прысвечанага 500-годдзю беларускага кнігадрукавання

Школьнікі і дарослыя, праграмісты і гісторыкі, жыхары сталіцы, маленькіх гарадоў Беларусі і нават замежжа — усіх іх сваім прыкладам натхніў і аб'яднаў сам першадрукар.

Конкурс, што сёлета быў аб'яўлены Саюзам пісьменнікаў, выклікаў вялікую хвалю цікавасці творцаў. Яны даслалі арганізатарам свае вершы, прозу, казкі на беларускай і рускай мовах. Але склалася так, што ўсё б твораў-пераможцаў напісаных па-беларуску. Увага да конкурсу сталася настолькі шырокай, што аргкамітэт не абмежаваўся толькі вызначэннем лаўрэатаў, але вырашыў прысудзіць яшчэ 6 спецыяльных прызюў.

Як заўважыў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, конкурс ладзіўся з мэтай паказаць адметнасці пісьменніцкай работы, каб праз зварот да ўласнай літаратурнай творчасці яго ўдзельнікі зацікавіліся кнігай і чытаннем у цэлым.

Адметна, што пераможцы атрымалі дыпламы і сімвалічныя статуэткі, якія ў мініяцюры паўтараюць вобраз першадрукара.

Юзэфа ВОЎК

Фота Сяргея Нікальчына.